

Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliş Tarihi / Received: 15.11.2018 • Kabul Tarihi / Accepted: 22.11.2018

Latin Amerika Vergi Sistemi Deneyimi Olarak Bolivya Vergi Sistemi

Habip DEMİRHAN

Dr. Öğr. Üyesi

Hakkâri Üniversitesi-Maliye Bölüm-Hakkâri-Türkiye

ORCID: 0000-0001-8621-0778

habipdemirhan@hakkari.edu.tr

Öz

Devletin vazgeçemediği gelir unsurlarının başında gelen vergi, aynı zamanda devlet ile vatandaş arasında önemli bir ilişki yapısının temelini oluşturmaktadır. Bu ilişki tarihsel süreç içerisinde çeşitli sürtüşmelere ve savaflara bile sebebiyet verebilmiştir. Devletin kimden nasıl, ne kadar ve hangi nedenlerle vergiyi alacağını açıklayan vergi teorileri çerçevesinde devletler vergi sistemleri düzenlenmektedir.

Dünya genelinde devletlerin yönetim ve kültür yapılarına göre vergi sistemleri farklılık gösterebilmektedir. Çalışmamızda otuza yakın ulusu içerisinde barındıran Bolivya'nın vergi sistemi incelenerek vergi yapısının hangi temeller üzerine oturtulduğu açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Vergi, Vergi Sistemi, Latin Amerika, Bolivya

Bolivia Tax System as an Latin America Tax System Experience

Abstract

Tax which is one of indispensable income elements for the states also forms the basis of an important relationship between the state and its citizens. This relationship causes conflicts and wars during the history. States are trying to regulate their tax systems within the framework of tax theories that explain how, by what, and for what reasons, the state will take the tax.

Tax systems may vary across governments around the world, depending on the management and cultural structures. In our study, we examined the tax system of Bolivia, which is consist of close to thirty nations, and tried to explain which bases the tax structure is based on.

Keywords: Tax, Tax System, Latin America, Bolivia

GİRİŞ

İlkçağlarda vergi daha çok aynı bir niteliğe sahip olmakla beraber daha çok savaş zamanlarında alınmaktaydı. Daha sonraki süreç içerisinde, özellikle modern devlet yapılarının gelişmesiyle beraber verginin yapısında da önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Bu süreç içerisinde aynı vergilerin yerini daha çok nakdi vergiler almaya başlamış, vergiye savaş dönemlerinin dışında da başvurulmaya başlanmıştır.

Vergiye dair gelişmeler tarihsel süreç içerisinde devletlerin kendine özgü sistemleri geliştirmelerine öncülük etmiştir. Mevcut durumda uluslararası alanda çeşitli vergi uyum politikalarına rağmen, ülkelerin kendilerine has vergi yapıları devam etmektedir. Vergi sistemleri, devletlerin siyasi, ekonomik, hukuki yapılarına göre değişiklik gösterebilmektedir. Örneğin, üniter devlet yapısına sahip bir ülke ile federal devlet yapısına sahip bir ülkenin vergi sistemleri arasında fark olduğu gibi aynı yapıya sahip devletler arasında bile çeşitli farklar mevcuttur.

Literatürde gerek federal gerekse de üniter devlet yapısına sahip ülkelerin vergi sistemlerine yönelik çok fazla çalışmaya rastlamak mümkündür. Fakat çokuluslu bir devlet yapısına yönelik yapılan çalışmalar neredeyse yok denecek kadar azdır. Çalışmamızda çokuluslu bir yapıya sahip olan Bolivya devletinin vergi sistemi ele alınarak vergi yapısı incelenmeye çalışılmıştır.

VERGİ SİSTEMİ

Bu bölümde Bolivya vergi sisteminin yapısı, vergilerin kaynakları, hangi vergi türlerinin olduğu ele alınacaktır.

Vergi Yapısı

Son yıllarda geliştirilen hidrokarbon telif haklarından dolayı Bolivya gelir toplamada büyük bir artış sağlamıştır. Olumlu dış çevre şartları doğal gaz ihracat fiyatlarının iki katına kadar çıkmasını sağlamış ve aynı zamanda 2003-2006 periyodu sürecinde hidrokarbon telif haklarının GSYİH içerisindeki payı %8 oranında artmıştır. Aynı dönem içerisinde yüksek büyüme, hidrokarbon sektöründen sağlanan kurumlar vergisinin fazlalığı, vergi idaresine yönelik reformlar ve vergi mükelleflerinin uyumundaki gelişmeler düzenli vergi gelirlerinin de GSYİH içerisindeki payının %4 oranında artmasını sağlamıştır. Bu dönem içerisinde elde edilen yüksek gelirlerin yanı sıra harcamalarda meydana gelen azalış genel mali denge üzerinde değişimlere neden olarak, 2003 yılında var olan %8'lik bir GSYİH açığı, 2006 yılında %5 fazla vermesini sağlamıştır. Mali pozisyondaki güçlenme, vergi sistemini daha iyi analiz etmek ve gerekli reformları yapma konusunda olanaklar sunmuştur (Donaldson, 2007:11). Bolivya ağırlıklı olarak tüketim vergilerine dayalı nispeten basit bir vergi sistemine sahiptir. Bunlar KDV, İşlem Vergisi, Finansal İşlem Vergisi, içecekler, tütün ve araçlarda ÖTV ile hidrokarbon ve türev ürünleri üzerindeki özel tüketim vergilerinden oluşmaktadır. 2001-2006 yılları bazında bu vergilerden sağlanan

gelir yaklaşık olarak GSYH'nin %11'ini ve toplam vergi gelirlerinin de yaklaşık %57'sini oluşturmaktadır (Coelho vd., 2001: 2). Son yıllarda vergi gelirlerinin kompozisyonu değişmiş ve telif (ruhsat) haklarının önemi hızlı bir şekilde artmıştır. Buna ek olarak, doğalgaz fiyatlarındaki artış ve hidrokarbonlardan alınan yüksek vergilerin yanı sıra uluslararası alandaki yüksek fiyatlardan dolayı madencilikte de patlama yaşanmıştır (Anderson, 2013: 5-6). Bolivya 1960'lı yılların sonuna doğru kendi doğal gaz rezervlerini geliştirmeye başlamış ve doğal gaz üretimine başlamıştır. Doğal gaz ihracatının hacmi 1970'lerde Arjantin ile başlatılan ihracat anlaşması ile önemli hale gelmeye başlamıştır (Cerutti vd., 2006: 23).

Diğer vergiler ise gelir ve kar üzerinden alınan vergiler, gümrük vergileri, yerel emlak vergileri ile küçük vergi mükellefleri ve belirli bölgeler için özel rejimlerden oluşmaktadır. Bolivya'da kişisel gelir vergisi yoktur ve bunun yerine Katma Değer Vergisi Tamamlayıcı Rejimi (RC-IVA) uygulanmaktadır (Jenkins & Lorraine, 1991: 14-15). Geliri düşük düzeyde olanların tarım, ticaret, taşıma faaliyetleri için özel rejimler mevcuttur. Bölgeler için özel rejimler serbest ticaret bölgeleri ve özel vergi muafiyetlerini kapsamaktadır (Library of Congress, 2006; Rojas & Rojas, 2001).

Bolivya'da üç farklı grupta vergiler toplanmaktadır (Inter-American Center of Tax Administrations).

- Gelir ve Kârlar Üzerinden Alınan Vergiler

Gelir ve karlar üzerinden alınan vergiler; perakendecilerin nihai tüketicilere yaptıkları satışların kontrolünü güçlendirmek için düzenlenen KDV tamamlayıcı vergisi (RC -IVA), Kurumlar vergisinden oluşmaktadır.

- Mal ve Hizmetler Üzerinden Alınan Vergiler

İşlemler vergisi (IT), finansal işlemler vergisi (ITF), Katma Değer Vergisi(IVA), içecekler, tütün ve araçlardan alınan ÖTV (ICE) ile hidrokarbon ve türev ürünleri üzerinden alınan ÖTV'den (IEHD) oluşmaktadır.

- Küçük mükellefler için ve belirli bölgeler için özel rejimler

Küçük mükellefler için özel rejim sistemi, vergi sisteminin etkinliğini ve kaynağını azaltıcı bazı özelliklere sahiptir. Özel vergi rejimi veya serbest ticaret bölgeleri aşırı derecede karmaşık olmakla beraber vergiden kaçınma ve vergi kaçırmak için sayısız fırsatlar sunabilmektedir. Mevcut durumda 14 serbest ticaret bölgesi vardır ve çeşitli mevzuatlarla belirli bölgeler bazı vergilerden muaf tutulmaktadır.

Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliş Tarihi / Received: 15.11.2018 • Kabul Tarihi / Accepted: 22.11.2018

Tablo 1. Yönetim Düzeylerine Göre İdareler arası Mali Transferler ve Vergi Politikaları

Kaynaklar	Merkezi Hükümet Transfer Oranı	Yapılan Transferler			İlgili Kanun
		Belediyeler	Departmanlar	Diğer	
Sekiz ulusal vergi: KDV, KDV tamamlayıcı rejimi, Kurumlar Vergisi, İşlem Vergisi, Özel Tüketim Vergisi, Gümrük Vergileri, Dış Hatlar Vergisi, Gümrüksüz malların ulaştırılmasından alınan vergi	%75	%20; nüfus büyüklüğüne göre dağıtımı yapılan ve şartlı olarak kamu yatırımları ile merkezi hükümet sağlık programına ağırlık verme		%5'i üniversitelere	
Ulusal Vergi: Hidro Karbon ve türevleri üzerinden alınan özel vergi	%75'e kadar	%25: % 50'si eşit şekilde ve %50'si de nüfusa göre dağıtılmaktadır.		Valiliklere ayrılan kaynakların %20'si üniversitelere aktarılmaktadır	1606 sayılı Kanunla konulmuş (12/1994) İdari Yerleşme Kanunu (7/1995) ile Valiliklere ve 25746 Sayılı Kanun (4/2000) ile Üniversitelere bırakılmıştır.

Ulusal Vergi: Dolaysız Hidrokarbon vergisi	% 56,25 (birincil dağılım)	66,9 (üçüncü dağılım)	12,5 üretici departmanlara ve 32,5 üretici olmayan departmanlara (birincil dağılım)	24,9 valiliklere ve 8,62 üniversitelere (üçüncü dağılım)	3058 Sayılı Hidrokarbon Kanunu (5/2005), 28421 sayılı Kanunla düzenlenmiştir. (10/2005) ve 29322 sayılı kanunla değiştirilmiştir. (10/2007)
Madencilik İmtiyaz Patentleri	%70	%30 imtiyazın olduğu belediyelere			3/1997 tarih ve sayılı Maden Kanunu
Oyun Vergisi	%100				971 Sayılı Kanun ((11/2010)
Oyuna Katılım Vergisi	%70	Karşılık gelen toplam üzerinden %15	Karşılık gelen toplam üzerinden %15		971 Sayılı Kanun ((11/2010)
Belediyelerin Kendi Vergileri					
Belediye Vergileri: Motorlu Taşıtlar Vergisi (IPVA) ve Emlak Vergisi		%100			843 Sayılı Vergi Reformu Kanunu (5/1986) ve Belediye Kaynaklarını düzenleyen Halk Katılım Kanunu

					(Popular Participation Law 04/1994)
Belediye Vergileri: Motorlu Araç ve Gayrimenkullerin transferi üzerinden alınan vergi		% 100			1606 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu (12/1994)
Belediye Vergileri: Mısırdan yapılan alkollü içeceklerden alınan ÖTV		% 100			1606 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu (12/1994)
Belediye Vergileri: Katılım ücretleri, Patentler, özel katkılar		% 100			Önceki Anayasa ve Diğer Normlar
Departman Vergileri: Katılım Ücretleri, Patentler, özel katkılar			% 100		
Ulusal (Diğer) Vergiler: Finansal İşlem Vergisi ve Kullanım Ücretleri, özel katkılar ve vergiler	% 100				Finansal İşlem Vergisi 3446 Sayılı Kanun ile düzenlenmiştir.

Hidrokarbon Telif Hakları	%33		66% hidro karbon üreten departmanlar ile Pando ve Peni departmanına dağıtılır.		3058 sayılı Hidrokarbon Kanunuyla yürürlüğe girmiş (5/2005) ve 28421 sayılı Kanun ile düzenlenmiştir. (10/2005)
Maden Telif Hakları		Kamu yatırımlarına kullanım şartıyla %15'i üretici belediyelere verilmektedir.	Kamu yatırımlarına kullanım şartıyla %85'i üretici departmanlara verilmektedir.		

Kaynak: Faguet, 2003; Federation of Municipal Associations of Bolivia, 2010'dan derlenmiştir.

Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliş Tarihi / Received: 15.11.2018 • Kabul Tarihi / Accepted: 22.11.2018

Vergi Teşkilatı

Ekonomi ve Maliye Bakanlığı'na bağlı olan Ulusal Vergi Servisi (SIN), merkezi hükümet adına vergilerin toplanması konusunda yetkilidir. Doğası gereği Bolivya Ulusal Gümrüğü tarafından toplanan vergiler (gümrük vergisi, ithalde alınan KDV ve ithalde alınan ÖTV) bu kapsamda yer almamaktadır. SIN özerk yapıya sahip bir kamu kurumudur. İdari, fonksiyonel, teknik ve mali yeterliliğe sahiptir. Kendine özgü bir yasal dayanağı ve kendi öz varlıkları mevcuttur.

Merkezi hükümet aşağıdaki vergileri toplama yetkisine sahiptir (Muriel, 2011: 32).

- *Gelir, Kar ve Sermaye Kazançlarından Alınan Vergiler*; Bunlar şirket karları vergisi, KDV Ek Rejimi, Doğrudan alınan Hidrokarbon vergileri, Madencilik Ek vergisidir.
- *Mal ve servet üzerinden alınan Vergiler*; Veraset ve İntikal Vergisi
- *Genel Tüketim Vergileri*; Katma Değer Vergisi ve İşlem vergisi
- *Özel Tüketim Vergileri*: İçecekler, tütün ve araçlardan alınan ÖTV (ICE), hidrokarbon ve türevleri üzerinden alınan ÖTV (IEHD) ve Havayolu çıkış vergisidir.
- *Finansal İşlem Vergileri*
- *Dış Ticaretten alınan vergiler*; Gümrük vergileri.

Bölgeler ve Yerel Yönetimler tarafından toplanan vergiler ise;

- Mal ve Servet üzerinden alınan vergiler
- Emlak sahiplerinden alınan emlak vergisi ve Motorlu araç sahiplerinden alınan motorlu taşıtlar vergisi
- Yine emlak ve motorlu araçların transferinden dolayı alınan belediye vergileri mevcuttur.

Vergilerin Yapısı

Vergisel amaçlar bakımından Bolivya'da ikamet eden veya yerleşik olanlar (tam mükellefler) dünya çapında elde ettikleri gelirler üzerinden (Katma Değer Vergisi Rejimi veya RC-IVA) kişisel gelir vergisine tabidir. Yerleşik olmayan kişiler (Dar mükellefler) sadece Bolivya'da elde ettikleri gelirler üzerinden vergilendirilirler.

Çalışma izni (**visa**) veya benzeri belgeler Bolivya'da ikamet etme statüsünde değişikliğe neden olmaz. Yerleşme (**domicile**), kalma niyetiyle belirli bir yerde ikamet etme olarak tanımlanır. Niyet, Bolivya'da istihdam edilme veya birinin ailesinin ülkeye gelmesi gibi durumları da kapsayan şartlar ve koşullarla belirlenmektedir (Deloitte, 2012).

Gelir Vergisi

Vergiye tabi gelir genel itibariyle, bütün maaşlar, primler, ödüller, ikramiyeler, bahşışler, tazminatları kapsamaktadır. Bu ödemeler nakdi olabileceği gibi aynı de olabilir. Bu ödemeler ayrıca yönetim ve mütevellilerin ödemeleri ile sahip ve ortaklara ödenen maaşları da kapsamaktadır (Ernst & Young, 2012: 150).

Gelir vergisine tabi gelire dâhil edilmeyen ödemeler ise;

- Diplomatlar, diplomatik bir misyon için Bolivya tarafından akredite edilen resmi memurlar, uluslar arası kuruluşlar, yabancı hükümetler veya yabancı uluslar arası kuruluşlar tarafından çalıştırılan yabancı çalışanlar (sahip olduğu konum veya pozisyon gereği)
- Noel İkramiyesi
- Mevcut yasalara göre tazminat ve tahliyelerden sağlanan sosyal faydalar
- -Sosyal güvenlik kanununa göre alınan düğün, doğum, emzirme, aile ve defin ödenekleri
- -Emekli ve emeklilik geliri, hasta ödenekleri ve profesyonel risk ödenekleri
- -Herhangi bir savaşta ordu üyesi olanlara yapılan ödemeler, barış zamanında yaralanmış olan ordu üyelerine yapılan ödemeler
- -Yerli ve yabancı faturalarla şirkete yönelik harcamalar olduğu kanıtlanan günlük ödemeler ve temsil ödemeleri

Gelir vergisinin unsurları ise;

Yatırım Geliri: Bolivya sakinlerine ödenen temettüler kişisel gelir vergisine tabi değildir. Sakinler, faiz ve gayri maddi haklar üzerinden vergilendirilirler. İkamet etmeyenler, temettü, faiz ve gayri maddi haklar üzerinden % 12,5 stopaja tabi tutulurlar.

Serbest Meslek Kazancı: Serbest meslek faaliyeti ile uğraşan kişiler %13 oranında Katma Değer Vergisi öderler. Bu vergi aylık olarak ödenir. Ayrıca aylık olarak verilen her hizmet üzerinden %3 oranında işlem vergisi öderler. % 25 oranında da gelir vergisi öderler. Bu vergi özel kurallara göre hesaplanır. Gelir vergisinin% 50 kadar olan kısmı yıl içinde elde edilen alım faturalarının% 13'üne eşit bir vergi iadesi ile telafi edilebilir. Bu vergi yıllık olarak ödenir.

İşveren Tarafından sağlanan hisse senedi opsiyonlarının vergilendirilmesi: Bolivya vergi hukuku, özellikle işveren tarafından sağlanan hisse senedi opsiyonları ile ilgili bir düzenleme içermemektedir. Bolivya kişisel gelir vergisi niteliğine göre, çalışanlar, yararlanıcı hak elde ettiğinde ve kullanım veya transfer hakkına sahip olduğunda hisse senedi opsiyonları üzerinden vergilendirilir.

Sermaye Kazanç ve Kayıpları: Bireyler tarafından elde edilen sermaye kazançları kişisel gelir vergisine tabidir. Zararlar kazançlardan indirilebilir. Bolivya menkul

kıymetler borsası yoluyla yapılan finansal işlemlerden elde edilen kazançlar vergilendirilmemektedir.

Kesintiler ve Vergi Kredileri: Çalışanların kişisel gelir vergisi için Sosyal güvenlik kurumlarına ödenen katkı payları ve aylık asgari ücretin iki katı kadar olan tutardaki kesintiler vergiye tabi gelir açısından indirimi talep edilebilir giderlerdir. Mevcut durumda asgari ücret tutarı 1,000 Bs (144 USD)'dir.

Tablo 2. Gelir Türlerinin Vergilendirilmesi

Türü	Vergilendirilir	Vergilendirilmez
Temel Ücret	X	
İkramiye	X	
İaşe ve İbate Yardımları	X	
Konut Yardımları	X	
İşveren tarafından sağlanan barınma	X	
Eğitim Yardımı	X	
Meşakkat ödeneği	X	
Diğer Ödenekler	X	
Sigorta ödemeleri	X	
Evden ayrılma Yardımları	X	
Sağlanan Yemek Bedelleri	X	
Sağlanan Konaklama Bedelleri	X	
Emeklilik maaşı		X

Kaynak: Kendi tarafımdan literatürden derlenmiştir.

Kurumlar Vergisi

Bolivya şirketleri ile Bolivya'da kalıcı olarak yer alan yabancı şirketler Bolivya kaynaklı olarak elde ettikleri gelirler üzerinden vergiye tabidirler. Kurumlar vergisi oranı %25'tir.

Bolivya'daki ister yerli ister yabancı olsun bütün tüzel kişiler Bolivya'daki kazançları üzerinden vergiye tabi tutulurlar. İşletmeler Bolivya'daki iş faaliyetleri üzerinden elde ettikleri gelirden dolayı kurumlar vergisi öderler. Vergilendirilebilir gelir, brüt gelirden kanunen kabul edilmeyen giderler (örneğin işin sürdürülebilirliği için gerekli olan harcamalar) düştükten sonra kalan kısımdır. Kar payı ve yabancı kaynak geliri gibi bazı gelirler muaf tutulur. Yerli işletmeler tarafından dağıtılan kar payı alıcılar düzeyinde gelir vergisine tabi tutulmadığı gibi stopaja da tabi tutulmaz (Ernst & Young, 2012: 151).

Madencilik Faaliyetleri

1777 sayılı Madencilik Kanunu ile 24 Kasım 2007 yılında değiştirilen 3787 No'lu Kanun çerçevesinde, mineraller ve metaller için uygun fiyat koşullarında sağlanan ek vergilendirilebilir karları üzerinden % 12,5'lik bir ek oran uygulanır. 3787 sayılı Kanuna göre mineraller ve metallerle ilgili elde edilen kazanç kanuni sınıra

eşit veya kanuni sınırı aştığında %12,5 ek vergiye tabi tutulurlar.¹ Hammadde dönüşümünü teşvik etmek için, katma değer ile metal veya ametal mineral üreten şirketler ek verginin %60'ını ödemektedirler.

Yukarıda sayılan bu vergiler aylık olarak ödenmektedir. Ödeme günü vergi kimlik numarasının son rakamına göre belirlenir. Bu ödemeler yıl sonunda ödenmesi gereken vergi için avans ödemeleri (geçici vergi) olarak kabul edilir. Avans ödemeleri toplamı yıl sonunda belirlenen miktardan daha az ise, bu fark ödenmelidir. Avans ödemelerinin yıl sonunda ödenecek vergiyi aşması durumunda aradaki fark için o yıl veya gelecek yıl ödenecek olan standart kurumlar vergisine karşı vergi indirimi olarak talep edilebilir.

Madencilikten elde edilen net gelir üzerinden %25 ek vergi alınmaktadır. 1991 yılından sonra gerçekleştirilmeye başlanan çevre koruma ve çevre teşviklerine yönelik olarak yapılan faaliyetleri göz önüne alan madencilik faaliyetleri ile ilgili olanlar gelirlerinin %33'ünü indirebilmektedirler. Yine yenilenemeyen doğal kaynakları çıkarma faaliyetlerinden elde edilen gelirin % 45'i indirilebilmektedir. Bu indirim 250 milyon Bs'yi geçemez.

Mineral üreten şirketler için bir çıkarma işleminin net gelir için madencilik piyasasında ticari ürünün değeri esas alınır.

Dolaysız Hidrokarbon Vergisi

Bolivya'da bulunan petrol kuyularından elde edilen hidrokarbon üretimi %32 oranında dolaysız hidrokarbon vergisine tabidir. Dolaysız hidrokarbon vergisi tüm maden alanlarına uygulanan %18 oranında imtiyaz hakkı ile aynı tarzda hesaplanır ve ödenir. %18 oranının uygulandığı imtiyaz hakları;

- Bölgesel imtiyaz hakkı: Hidrokarbonların üretildiği bölgeye brüt hidrokarbon üretiminin %11 kadarı
- Ulusal imtiyaz hakkının %1'lik kısmı Beni-Pando bölgesine ödenir.
- Brüt hidrokarbon üretiminin %6'lık kısmı ise sözleşmelerin yönetimi için gerekli indirimler düşüldükten sonra hazineye bırakılmaktadır.

Sermaye Kazançları

Genel olarak sermaye kazançları Bolivy'da vergiye tabidir fakat Bolivya Borsasında alım-satım işlemlerinden dolayı elde edilen sermaye kazançları vergiden istisna edilmiştir.

İşin türüne göre vergilen dönemleri kanuni olarak değişebilmektedir. Sanayi için (petrol ve gaz dâhil) 31 Mart, ziraat ve tarım için 30 Haziran, Madencilik için 30 Eylül, Diğer faaliyetler için 31 Aralık vergilendirme yılının son günü olarak kabul edilmiştir. Yıllık vergi beyannameleri ve mali tablolar vergi dairesine verilir ve

---

¹ Kanuni sınırın altındakiler için bu oran uygulanmaz.

gelir vergisi beyanname yılı süre bitimini takip eden 120 gün içinde ödenmelidir. Madencilik işletmeleri dışındakiler avans ödeme (geçici vergi) yapmazlar. Maden işletmeleri her metal ve mineral taşınması esnasında avans vergi (geçici vergi) öderler.

Geç ödenen vergiler veya vergi kurallarına uymama gibi durumlarda vergi cezası ve vergi faizi uygulanabilmektedir. Ceza ve faiz oranları (Internal Revenue Service) Gelirler İdaresi tarafından belirlenmektedir. Vergi otoriteleri beyannamenin vergi olduğu yıldan başlamak üzere dört yıl boyunca özel kuruluşların vergi denetimini yapabilmektedirler. Bu süre işletme beyanname vermediği ya da beyanını kanunların belirttiği ölçüde yerine getirmediği durumlarda 7 yıla kadar çıkabilmektedir.

Stopaj Vergileri

Yerel kuruluşlar ve yabancı şirketlerin Bolivya'daki kalıcı işyerleri dâhil yabancılara Bolivya kaynaklı olarak sağlanan gelir üzerinden %12,5 oranında stopaj uygulamak zorundadırlar. Bu amaçla, Bolivya kaynaklı gelirler temettü, faiz ödemeleri, şube gelirleri, telif ve imtiyaz hakları, profesyonel hizmet ücretleri (danışmanlık, uzmanlık hizmetleri, teknik, ticari veya diğer öneriler), komisyon ve diğer gelirleri içermektedir. Genel olarak, Bolivya kaynaklı gelirler, Bolivya'da yerleşik olan, bulunan veya ekonomik olarak orada kullanılan varlıklardan elde edilen veya Bolivya'da meydana gelen faaliyetlerden doğan gelirlerdir. Bu kural, uyrukluk, adres, gelir elde edenin veya faaliyetleri gerçekleştirenlerin ikametgâhına veya ilgili sözleşmenin nerede yürütüldüğüne bakılmaksızın uygulanır.

Bolivya şirketleri tarafından ödenen temettüler fiilen ödendiğinde, havale edildiğinde veya avans olarak verildiğinde stopaja tabi tutulurlar.

Temettü (Kar Payları): Bolivya şirketleri tarafından yabancılara verilen kar paylarına % 12,5 oranında bir stopaj uygulanır. Bolivya şirketlerinden elde edilen ve kurumlar vergisine tabi tutulan kar payları stopaja tabi tutulmazlar. Bolivya vergi kanunları yabancılar için herhangi bir vergi indirimi düzenlemesi içermemektedir.

Vergilendirilebilir Gelir: Vergilendirilebilir gelir Bolivya'da genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri çerçevesinde hazırlanan şirketlerin mali tablolarında belirttikleri gelirdir. Genel olarak, geliri elde etmek ve şirketin varlığını korumak için yapılan gerekli giderler (Düzenleyici ve Denetleyici kuruluşlara sağlanan katkılar, sosyal katkılar ve ulusal ve yerel vergilere katılımlar vb.) düşülür. Bağışlar ve gelir vergisinden muaf olan kar amacı gütmeyen kuruluşlara sağlanan karşılıksız transferler (vergilendirilebilir gelirin % 10'unu geçmemek şartıyla) vergilendirilebilir gelirden düşülebilmektedir.

İndirilemeyen Giderler: İşletme sahipleri ve ortakları tarafından işletmeden çekilen şahsi paralar, Kurumlar vergisi, çalışanlara ödemesi ilgili takvim yılında yapılmamış olan ikramiyeler ve diğer faydalar, ilgili kişilere yapılan, yabancı krediler için % 3 artı Londra Bankalar arası Faiz oranı (LIBOR), yerli krediler için resmi borç verme faiz oranını aşan kısımlar indirilemez. İlişkili taraflara sağlanan faiz avantajları üçüncü kişilere verilen oranın %30'unu aşamaz. Madencilik faaliyetleri için ödenen gayri maddi hak bedelleri kanunla belirlenmiş olan belli sınırlara ve minerallerin fiyatına bağlı olarak indirilebilmektedir. Gelir ve giderler tahakkuk ettikleri yılda yansıtılırlar.

50,000 Bs ve üzeri giderlerin düşülebilmesi için vergi mükellefinin Finansal Sistem Denetleme Kurumu tarafından düzenlenen finansal aracı varlıklar tarafından yayınlanan vergi mükellefi ödeme desteklerine sahip olmalıdır. Bu kişilerin belgeleri finansal kurum işletme adını, muamele ya da işlem numarasını, işlem tarihi ve işlem miktarı gibi bilgileri içermelidir. Mükellefler aylık bazda yaptıkları işlemlerin ödeme desteklerini vergi otoritelerine sunmalıdırlar.

Envanterler piyasa değeri ya da değişim maliyetinden düşük olanı ile değeri.

Sigorta şirketlerinin teknik karşılıkları, kıdem tazminatı, olağanüstü (kötü borç) karşılıklar, çevre yenileme karşılıkları dışındaki karşılıklar ve rezervler vergi kanunu açısından indirilememektedir. İndirimlerin yapılabilmesi için belirli koşulların yerine getirilmesi gerekmektedir.

Duran varlıklar genel itibariyle kanunda belirtilen oranlarda doğrusal amortisman yöntemi kullanılarak aşınma payı belirlenir. Binalar için %2,5 makine ve ekipmanlar için %12,5 araçlar için % 20 mobilya ve ofis ekipmanları için % 10 bilgisayar ekipmanları için % 25 oranında aşınma payları belirlenmiştir. Markalar ve benzeri maddi olmayan duran varlıklar eğer satın alma fiyatları ile değerlendirilirse 5 yıl boyunca amortismanına tabi tutulurlar.

Bolivya kaynaklı olarak bir takvim yılı içinde ortaya çıkan zararlar en fazla üç yıl sonrasına kadar indirilebilmektedir. Zararlar enflasyon düzeltilmesine tabi değildir. Petrol ve madencilik üretim sektörü ile 1 milyon Bs üzerinde sermaye yatırımına sahip yeni projeler için zararların düşülmesi 5 yıla kadardır. Şirket birleşmelerinde ise bu süre 4 yıl olarak belirlenmiştir.

Döviz Kontrolleri: Bolivya'nın para birimi Bolivianos (Bs)'tur. Sermayenin geri dönüşü ve temettüleri ile telif ve imtiyaz haklarının yurtdışı havalesinde döviz işlemleri üzerinden dayatılan herhangi bir kısıtlama yoktur. Bolivya'da serbest dalgalı kur sistemi mevcuttur. Yabancı yatırımcılar için özel kayıt koşulları yoktur. Mevcut durumda kur 6.96 Bs=1 US \$'dir.

Transfer Fiyatlandırması: “Yabancı sermayeden oluşan Bolivya’daki şirketler” ile doğrudan ya da dolaylı olarak şirketi kontrol eden yabancı şirketler ve bireyler arasında yapılan işlemler ilişkili kişi kapsamında değerlendirilmektedir.

Bu amaçla, kontrol (ilişkili kişi) şirket sermayesinin veya karar verme gücünün % 50’sine sahip olmak olarak tanımlanmıştır. Vergi otoriteleri bağımsız kişiler arasında işlemlerin fiyatlarını normal piyasada uygulanan şekilde ayarlayabilmektedir.

Yukarıda adı geçen kurallar çerçevesinde “Yabancı sermayeden oluşan Bolivyalı bir şirket” olarak yurt dışında yurt dışında ikamet eden kişiler tarafından doğrudan veya dolaylı kontrol edilen veya yurt dışında kurulmuş olan şirkettir. Bolivya’daki yabancı şirketlerin şubeleri veya diğer yasal kuruluşları, merkez ofisleri veya yurt dışındaki diğer şubelerinden farklı muhasebe kayıtları tutmak zorundadır. Bolivya kanunları özel transfer fiyatlandırması kuralları içermemektedir.

Ayrıca Bolivya’da şirketlerin birleşme, ayrılma, bölünme gibi durumlarından doğan karlardan dolayı kurumlar vergisi uygulanmamaktadır. Bununla ilgili düzenlemelerin ileriki zamanlarda yapılması gündemdedir.

Vergi Anlaşmaları: Arjantin, Fransa, Almanya, İspanya, İsveç ve Birleşik Krallık ile vergi anlaşmaları mevcuttur. Bunun yanı sıra, Kolombiya, Ekvator ve Peru ile birlikte vergi anlaşmalarını içeren Andean Paketi’ni imzalamıştır.

Katma Değer Vergisi

Bolivya’da KDV ile ilgili kanun 1986 yılında yürürlüğe girmiştir. Katma Değer Vergisinin nominal oranı % 13, efektif oranı ise % 14,94’tür. Bolivya’daki taşınır malların vergiye tabi kişiler tarafından satışı, Bolivya’da verilen tüm hizmetler üzerinden, Malların ithalinde, Leasing faaliyetlerinde KDV kapsamına girmektedir.

Bolivya’da kayıtlı vergi mükellefi olan gerçek ve tüzel kişilerin taşınır malların sürekli bir şekilde satışı, taşınır malların başkaları adına satışından, Her türlü hizmet ifasından, hareketli veya sabit malların operasyonel veya finansal olarak kiralanmasından, belirli bir şekilde ithalat yapanlar (Yabancı ülkelerden satın alınan ve Bolivya’ya getirilen ürünler) vb. faaliyetlerinden dolayı KDV yükümlülüğü doğar (Jenkins & Lorraine, 1991: 7-8).

Bolivya’da grup halinde KDV yükümlülüğü tesis etmek kanunlarla yasaklanmıştır. Birbirine yakın olan veya ilişkili kişiler ayrı ayrı KDV yükümlülüğü tesis etmek zorundadır. Bolivya’da sabit bir kuruluşu olmayan işletmeler “kurulmamış işletmeler” olarak adlandırılır. Kurulmamış olan şirketler Bolivya sınırları içerisinde “sürekli (habitually)” bir şekilde mal ve hizmet temininde bulunuyorsa, vergi mükellefi olarak kayıt yaptırmak zorundadır. “Sürekli (habitually)” ilgili yasalar çerçevesinde mal ve hizmetlerin satışının

doğal ağırlığı, miktarı veya sıklığı çerçevesinde belirlenmektedir. Kurulmamış olan şirketlerin KDV kaydı yaptırmak için bir vergi temsilcisi atamalarına gerek yoktur. Özel durumlardan kaynaklı olarak muafiyet ve istisnalar olmadığı sürece mal ve hizmetler üzerinden alınan KDV oranı %13'tür. Efektif KDV oranı %14,94 olarak belirlenmiştir bunun sebebi ise KDV'nin satış fiyatlarına dâhil edilmesinin zorunlu olmasıdır.

Bolivya'da tanınan diplomatik kimliğe sahip kişiler tarafından ithal edilen mallar, 1 000 US\$'a kadar olan tanıtım malları (Bonafide), Hayat sigortası kotaları (hayat sigortası sözleşmeleri ile ilgili aylık ödemeler), Bolivya menkul kıymetler borsasında kayıtlı olan ve Bolivya Finansal Değerleme Kurulu tarafından belirlenen yeniden değerlendirme artışı sonucunda elde edilen sermaye kazançları ile genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri çerçevesinde ortaya çıkan artışlar, Portföylerin satış ve devri ile ilgili yapılan işlemler (finansal aracılık, sigorta ve emeklilik), iç turizm ve Bolivya'ya gelen fakat kalacak bir konutu veya adresi olmayan yabancı turistlere sağlanan konaklama hizmetleri, Bolivya hükümeti veya yerel yönetimlerine ait olan ve yönetilen Bolivya'daki yerlerde sponsor olunan Bolivyalı sanatçıların üretim, sunum ve tiyatro, dans, ulusal folklor, resim, heykeltıraşlık gibi faaliyetleri KDV'den istisna edilmiştir. Ayrıca ihracat 0 (sıfır) oranında vergilendirilir.

Vergiye doğuran olay KDV'yi ortaya çıkaran olaydır. Mallarda, malların teslim edilmesi veya mülkiyetin transferi anlamına gelen faaliyet gerçekleştiğinde vergiyi doğuran olay gerçekleşmiş olur. Hizmetlerde ise hizmet tamamlandığında veya yapılmadan önce de olabileceği gibi, tam veya kısmi ödeme alındığı durumlarda da vergiyi doğuran olay gerçekleşmiş olarak kabul edilmektedir.

Süreklilik arz eden hizmetlerde (evlere sunulan elektrik, su, doğalgaz vb.) aylık bazda fatura edilir.

İthal edilen mallarda vergiyi doğuran olay bütün gümrük işlemleri bittikten sonradır.

Vergiye tabi kişi kendisine işi dolayısıyla sağlanan mal ve hizmetler üzerinden tabi olduğu ödenecek KDV'nin düzenlenmesini talep edebilir. Vergiye tabi kişi bazen ödenecek KDV'yi hesaplanan KDV'den de düşürme yoluyla bunu talep edebilmektedir. Ödenecek KDV Bolivya'da sağlanan mal ve hizmetler üzerinden yüklenilen KDV ile mal ithalatı sırasında ödenen KDV'yi kapsamaktadır. Ödenecek vergi için faturalar ve gümrük belgeleri kanıt niteliği taşımaktadır. İş ile ilgili olmayan mal ve hizmet alımlarında (girişimci tarafından özel kullanım için edinilen mallar gibi) kişi ödenecek KDV'nin indirimini talep edemez.

Vergi İadesi: Eğer yüklenilen KDV ödenecek KDV'den fazla ise, geri kalan kısım bir sonraki dönem ödenecek KDV'sinden indirilebilmektedir. Herhangi bir hatadan dolayı fazla KDV ödeyen vergiye tabi kişiler fazla ödenen miktarın iadesini talep edebilirler.

Bolivya’da kurulmamış olan veya vergi amaçlı olarak kayıtlı olmayan işletmelere (kurulmamış işletmeler) KDV iadesi yapılmaz.

Vergiye tabi kişiler vergiye tabi olarak gerçekleştirdikleri tüm işlemlerinden dolayı (sıfır vergiye tabi ihracat işlemleri dâhil) KDV faturası almak zorundadırlar. Ödenecek olan KDV ile ilgili indirimler için faturaların ibraz edilmesi zorunluluğu vardır. İade faturası (credit note) mal ve hizmet temini dolayısıyla ödenecek KDV miktarından düşülmek için ibraz edilebilir. İade faturası, fatura ile aynı özellikleri taşımali ve yalnızca malların tamamının veya bir kısmının iadesi ile hizmetlerin feshedilmesinde kullanılabilir.

İhraç edilen malların tedarikinde KDV uygulanmaz. Fakat KDV doğmaması için malların Bolivya sınırlarından çıkışı belgelenmelidir. İhracat işlemlerinde kullanılan faturalarda “ihracat ticari faturası” ibaresi yer almalı ve yetkili makamlarca onaylanmış olmalıdır.

Bir fatura eğer yabancı para cinsinden düzenlenmişse KDV ile ilgili olan değerler yerli para cinsine dönüştürülmelidir. Bolivya Merkez Bankası tarafından yayımlanan vergi olay tarihindeki resmi döviz kuru kullanılarak dönüştürme işlemi gerçekleştirilir.

KDV iadeleri ve ödemeleri aylık dönemlerde yapılmaktadır. Ödemeler takip eden ayın 13. ve 23. günleri arasında vergi kimlik numarasının son rakamına göre yapılır. KDV yükümlülüğü yerli para birimi olan Bolivianos ile yerine getirilmelidir.

KDV beyannamesindeki hata ve eksikliklerden dolayı cezalar doğabilmektedir. Ödenmeyen KDV için %20-%80 oranlarında değişen cezalar uygulanmaktadır. Vergi kaçırma cezasının niteliğine bağlı olarak hapis cezası da öngörülebilir.

SONUÇ

Bolivya vergi sistemi incelendiğinde bazı vergilerin tabanlarının zayıf olduğu ve yüksek idari maliyetlerinden dolayı vergi sistemini bozucu bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. KDV Tamamlayıcı Rejimi (RC-IVA) Perakendecilerin nihai tüketicilere satışlarının kontrolünün güçlendirilmesi için uygulanmaktadır. Fakat sahte fatura düzenlenmesi veya ikincil piyasalarda vergi iadeleri için fatura satışlarının yapılması kontrolü çok zor ve idari açıdan da masraflı kılabilir. Bunun sonucunda da gelirlerde düşme meydana gelmektedir. Daha da önemlisi RC-IVA kişisel gelir vergisinin dar tabanlı bir versiyonudur. Verginin konusu sadece birkaç geliri kapsamakta ve faturalandırma da ayrıca bir sorun teşkil etmektedir. RC-IVA kaldırılarak yerine iyi dizayn edilmiş kişisel gelir vergisi getirilebilir. İlimli marjinal oranların olduğu (örneğin %5-%25 arası), vergi muafiyetlerinin ve indirimlerinin belirgin olduğu ve bütün gelir kaynaklarını kapsayan geniş tabanlı bir kişisel gelir vergisi dikey ve yatay eşitliği güçlendirmek için daha uygun olabilir. Yine işlem vergisi ortadan kaldırılarak gelirlerinin KDV

oranında sağlanacak bir artışla telafi edilmesi sağlanarak daha sade bir vergi yapısı ortaya çıkabilir. Kurumlar vergisi, tabanının aşınmasını kolaylaştıran boşluklar ortadan kaldırılarak daha güçlü hale getirilmelidir. Yine küçük mükellefler için özel vergi rejimleri basitleştirilmeli ve belirli bölgeler ile serbest ticaret bölgeleri için öngörülen vergi muafiyetlerinin sayısı rasyonel hale getirilmelidir.

KAYNAKLAR

- Anderson, S. T. (2013). *The Mineral Industry of Bolivia, 2011 Minerals Yearbook, U.S. Geological Survey*. U.S. Department of Interior.
- Cerutti, E., Jaramillo, Mansilla M., & Simone A. (2007). Bolivia: Selected Issues, *International Monetary Fund Country Report*, No.07/249.
- Coelho H., Ebrill, L. P., & Summers V. P. (2001). Bank Debit Taxes in Latin America - An Analysis of Recent Trends, *IMF Working Paper*, No. 01/67 Washington: International Monetary Fund.
- Deloitte, *Bolivia Highlights* (2012). 27.11.2018 tarihinde <http://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte./global/Documents/Tax/dttl-tax-boliviahighlights-2013.pdf> adresinden alındı.
- Donaldson, C. V. (2007). Analysis of the Hydrocarbon Sector in Bolivia: How are the Gas and Oil Revenues Distributed”, Institute for Advanced Development Studies, *Development Research Working Paper Series*, No:6.
- Ernst & Young (2012). Worldwide Personal Tax Guide: Income Tax, *Social Security and Immigration 2012-2013*, 149-155.
- Faguet, J. P. (2003). *Decentralization and Local Government in Bolivia: An Overview from the Bottom Up, Crisis States*, Development Research Center.
- Federation of Municipal Association of Bolivia (2010). *Municipal Green Fund*, 09.11.2018 tarihinde http://www.fcm.ca/Documents/presentations/2010/SCC2010/Federation_of_Municipal_Associations_of_Bolivia_EN.pdf adresinden alındı.
- Inter-American Center of Tax Administrations (2016). 13.11.2018 tarihinde *Bolivia*, <http://www.ciat.org/ind.ex.php/en/products-and-services/ciatdata/countries/bolivia.html> adresinden alındı.
- Jenkins, G. P., & Larrain, L. (1991). A Review of Tax Policies and Administration in Bolivia, Development Discussion Papers. 1991/10. JDI Executive Programs.
- Library of Congress (2006). *Country Profile: Bolivia*, Federal Research Division, January 2006, 10.11.2018 tarihinde <http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/profiles/Bolivia.pdf> adresinden alındı.

Muriel, B.H. (2011). *Bolivian Sub-National Revenues: A Review*, Institute For Advanced Development Studies, Development Research Working Paper Series.

Rojas, C., & Rojas, F. (2001). *Guide To Doing Business in Bolivia*, Lex Mundi, May.

Sachs, J. (2001). The Bolivian Hyperinflation and Stabilization, *AEA papers and Proceedings*, 278-283.